

Tzuchien Tho*

Nekaj pripomb k *aphairesis*: Badioujeva metoda odtegnitve med Platonom in Aristotelom

Resnica in odtegnitev

Termin »odtegnitev«¹ (v ne-matematičnem pomenu) ima pomembno vlogo v filozofiji Alaina Badiouja in je pogosta referenca na področjih, ki jih raziskuje in na katera posega. Teme odtegnitvene ontologije, odtegnitvene politike, »inestetike« in podobno so pogoste tarče kritik in razprav o raznolikem razponu raziskav tega misleca. Ravno skozi odtegnitev skuša Badiou v svojem delu misliti resnično novost in subjektivno zvestobo. Tema odtegnitve se spleta okoli vprašanja, kako lahko dogodek, ki prinaša novost, prekine dozdevno zaprto množico danih ureditev situacije, pa naj gre za prekinitev horizonta umetniške forme, zmago nad premočjo političnega stanja² ali znanstveno inovacijo, ki prelomi s sedimentacijo znanstvenega diskurza. Njegova učinkujoča postajanja mora izpeljati (postdogodkovni) subjekt v nizu dejanj, ki zaradi tega, ker dogodek prelomi z danimi usmeritvami situacije, po definiciji ne more najti svoje mere ali določitve v situaciji, iz katere je iztrgan. Druga široka tema v zvezi z odtegnitvijo tako zadeva subjekta v njegovi iztrganosti iz svojih običajnih ravnanj. Kot splošna figura novosti in zvestobe ima odtegnitev pri Badiouju nalogo teoretizirati ta splet razmerij med situacijo, dogodkom in subjektivnostjo.

Medtem ko sta pojavitev dogodka in ustaljenost situacije indiferentna do intervencije misli (stvari se ne spremenijo ali ostanejo enake samo zato, ker jih tako mislimo), pa pomeni odtegnitev dejanje vztrajanja pri prelomu dogodka v primeru njegove pojavitve in aktivno prepoznanje neprezentirano skritega v vsaki ustaljeni situaciji. S strani situacije odtegnitev predstavlja nekakšno hladno indiferentnost, s katero postdogodkovni subjekt v dano stanje stvari vpelje serijo negacij, nasprotij in intervencij. Z vidika dogodka označuje subjektovo razvitje

57

¹ V angleščini *subtraction*, v francoščini *soustraction*. Pomeni odštevanje, odvzetje. Glede na specifični pomen besede v Badioujevem delu prevajamo kot »odtegnitev«. (*Op. prev.*)

² Badiou s terminom »stanje« igra na dvopomenskost besede »état« (v angleščini »state«), ki lahko pomeni tako »stanje« kot »državo«. (*Op. prev.*)

dogodka v njegovem prehodu onkraj razpoložljivih oz. danih koordinat usmeritve in determinacije. S tega vidika je subjektova usmeritev lahko odvisna le od neodločljivega značaja samega dogodka. To Badiou razume kot subjektovo usmeritev k resnici. S tem novost in zvestoba, ki obdajata dogodek, nista utemeljena preprosto na vulgarnem razlikovanju med določenim in nedoločenim (ali konsistentnim in nekonsistentnim), ki je nujno relativno glede na vsakokratno situacijo, ampak na kar-še-bo ali kar-bo-bilo obliki resnice, ki dogodek poveže z univerzalnostjo in večnostjo.

Da bi dobili boljši vpogled v figuro odtegnitve, si lahko na kratko ogledamo, kako Badiouju omogoča odgovoriti na kritike, da je njegovo ostro razlikovanje med »bitjo« in »dogodkom«, med stabilno, vsakdanjo in normalizirano situacijo in vznikom dogodka, preko katerega je subjekt edino mogoč, bodisi mistično bodisi nihilistično. Kritike tega domnevnega dualizma pravijo, da naj brez dogodka ne bi bila mogoča nobena resnica in noben subjekt. Zdi se, da bi morali le posedati naokoli in čakati, da se bo kaj zgodilo; aleatorni značaj dogodka naj ne bi pustil veliko prostora za pred-dogodkovno intervencijo. Še več, dogodek, če ga beremo skozi figuro sv. Pavla in ga s tem razumemo kot »laizirano milost«, zares doda mistični lesk temu domnevnemu nihilizmu.³ Na to lahko preprosto odgovorimo z izpostavitvijo razpona in tarče tega, kar razlikovanje med bitjo in dogodkom shematizira. Vztrajanje pri aleatorni in zunajsituacijski naravi resnice pomeni vztrajanje na prelomu in radikalni razliki, ki jo vpelje dogodek. V vpeljavi preloma so pozitivni primeri dogodkov (Galilejeva matematizacija narave, francoska revolucija, kubistični eksperimenti itn.) v temelju primerljivi. Ob nenehni skušnjavi reintegrirati te dogodke v domnevno kontinuiteto »zgodovine« znanosti, umetnosti in podobno, je odtegnitveno dejanje ohranitve tega razlikovanja način, kako obdržati krhko in zlahka izbrisljivo znamenje resničnega preloma. S poudarkom na diskontinuiteti in prelomu smo daleč od zagovarjanja nihilističnega mysticizma, zato pa retroaktivno ohranimo nekakšno zvesto disciplino misli v nasprotju z idejo, da »ni nič novega pod soncem«, in se oddaljimo od »naturaliziranja« resničnih zgodovinskih prelomov v niz brezčasnih vprašanj in problemov, ki izhajajo iz objektivne ali bistvene »človeške narave« v ozadju.

58

Figura odtegnitve tako vpelje obliko možnosti. Ne gre za dano možnost, zaznavno v situaciji, saj je dogodek po definiciji nekaj, kar se zdi iz vidika kontinuitete

³ Alain Badiou, *Sveti Pavel, utemeljitev univerzalnosti*, prev. A. Zupančič, Društvo za teoretsko psihoanalizo, *Problemi* XXXVI, 5–6, str. 81–82.

elementov ali faktorjev v danem svetu ali situaciji »nemogoče«. Zato mora odtegnitveni pristop k razmerju med dogodkom in dano situacijo v luči dogodkovne (čeprav neskončne in nedovršene) aktualnosti negirati seštevek vnaprej danih možnosti. Badiou je to poimenoval »afirmativni« del negacije.⁴ Ta »afirmacija« je oblika možnosti, ki ni nikoli zgolj nedoločena slepa pega, »nemišljeno« ali kaotični eksces imanentnega aktivnega jedra. Vedno je lokalna in locirana, vezana na negacijo situacije in dialektične neprehodnosti, v katerih se pojavlja. Jasno je, da sama negacija ne zadostuje in je lahko figura odtegnitve zasidrana le preko nanašanja na pozitivne elemente vznikajočega dogodka. S tem lahko to figuro ločimo tudi od singularnosti resnic, ki jih najdemo v različnih poljih. Zato Badioujeva razdelava teorije pogojev, v kateri je filozofska misel ločena od štirih domen resnice (umetnost, znanost, ljubezen, politika) in kjer filozofija sama ne proizvaja nobene resnice, ampak le deluje pod pogoji teh štirih domen in je k njim usmerjena, odpre možnost videti operacijo odtegnitve. Umetnost, na primer, je po tej shemi domena, v kateri lahko vznikne resnica, vendar pa je njena pojavitev načeloma indiferentna do vloge ali identitete, ki ju ji pripisuje filozofija ali kakšna druga domena misli. Nasprotno pa filozofija nima iste vloge. Primorana je delovati pod pogojem singularnih resnic, ki vznikajo iz pogojev, kot je umetnost. Filozofija v tem oziru ne more delovati indiferentno. Zato pa je invencija umetniškega dela, kolikor zasleduje resnico svojega dogodkovnega vznika, indiferentna do tega, kar pušča za sabo. Figura odtegnitve tako izvleče razliko tega preloma, razliko, do katere bi sama domena ostala precej indiferentna. Odtegnitev kot metoda opozori na znamenje, ki ga je pustil vznik te resnice. S tem je figura odtegnitve splošni teoretski operator, s katerim deluje teorija pogoja. Singularne resnice vznikajo iz lokalnih situacij v partikularnih domenah in obdobjih, njihova skupna značilnost pa je vpeljava preloma, obrata, odtegnitve, ki jo naložijo filozofiji.

Ločitev med filozofijo in pogoji zaradi aktivne dimenzije odtegnitve usmerja filozofijo ne le k resnicam, lociranim v vsakem od teh pogojev, ampak tudi k zgodovinskemu horizontu, ki ga nakazujejo dogodki v različnih poljih. V tem smislu filozofska usmeritev išče »hkratno možnost« različnih resnic, ki vznikajo v različnih lokalnostih.⁵ Kot trdi Badiou v *Théorie du Sujet* in spet v *Biti in dogodku*,

⁴ Alain Badiou, »Destruction, negation, subtraction – On Pier Paolo Pasolini«, <http://www.lacan.com/badpas.htm>. (Objavljeno l. 2007, pregledano 1. 5. 2009.)

⁵ Alain Badiou, »Manifest za filozofijo«, prev. J. Šumič-Riha, v: Alain Badiou, *Ali je mogoče misliti politiko / Manifest za filozofijo*, Založba ZRC, Ljubljana 2004 str. 87.

»zgodovina ne obstaja« oz. »lahko mislimo *zgodovinskost* nekaterih množtev, ne moremo pa misliti *neke* Zgodovine«⁶. Prav zares, v tem smislu je filozofska praksa usmerjena k sodobnim sledem različnih dogodkov in resnic, ki razprostrejo transverzalen zgodovinski horizont. Če filozofijo pogojuje resnica in je tako usmerjena k različnim poljem njenega izbruha, potem je prav odtegnitev tista, ki filozofiji daje zmožnost usmeritve k sodobnemu in potegne to pogojevanje v transverzalno soočenje z njim. Iz zgodovinske perspektive postane odtegnitev paradigmatško dejanje filozofije, ki hoče biti sodobna.

V raziskavi, ki sledi, si bom skušal ogledati filozofsko stran odtegnitve z obravnavo nasprotja med Platonom in Aristotelom v Badioujevem delu. Pri prikazu tega nasprotja bom izhajal iz teze, da Badioujevo osredotočanje na Platona, ki je ključna figura za usmeritev filozofije k resnici (proti postmodernemu relativizmu), poudari razmerje med vlogo filozofije in njenimi pogoji. Tu je poudarek na odgovornosti filozofije do teh resnic. Po drugi strani pa razmerje med pogoji resnic in filozofijo postavlja v žarišče zmožnost filozofije, da sprejme te resnice. Ta poudarek bo izpostavil obliko filozofske metode, ki prevladuje v mnogih Badioujevih uvidih. Če je usmeritev vsake filozofije, vredne svoje naloge, usmeritev k resnici, je odtegnitev metoda, s pomočjo katere je ta usmeritev dosežena.

Dve figuri Platona

Ne obstaja le ena splošna usmeritev k Platonu v Badioujevi filozofiji, temveč dve. Prvi pristop zadeva dialektiko enega in množstva kot nekakšno filozofsko umestitev njegove ontologije v *Biti in dogodku*. Drugi pristop pa zadeva drznost filozofske zatrditve resnice proti sofistiki relativizma, po kateri je »človek merilo«. Oba pristopa moramo pozorno razločevati.⁷ Prva pot je konceptualna, druga pa »etična« v Badioujevem pomenu besede. Ključna referenca prvega pristopa je druga meditacija *Biti in dogodka*, primerno naslovljena »Platon«. Badiou v njej razvije ključno formulacijo filozofske dialektike biti, začenši z eleatsko maksimo, ki jo najdemo na koncu Platonovega dialoga *Parmenid*, »če Eno ne biva, nič ne biva«⁸. Badiou trdi, da s tem pogojnikom Platon ne raziskuje preprosto le implikacij bistvenega razmerja enosti do inteligibilnosti, ampak tudi možnost, da »eno ne biva«.

⁶ Alain Badiou, *L'être et l'événement*, Seuil, Pariz 1988, str. 196–197.

⁷ Razlikovanje med dvema figurama Badioujevega platonizma dolgujem razgovorom s Frankom Rudo.

⁸ Platon 166c. Platon, *Parmenid*, prev. B. Vezjak, Založba ZRC, Ljubljana 2001, str. 97.

Celoten dialog *Parmenid* obravnava očitno opiranje teorije idej na enost. Če naj torej teorija idej razloži inteligibilnost stvari (podobnost in nepodobnost, večje in manjše, mirovanje in gibanje), se zdi, da potrebuje neko »eno«, na katerem je ta inteligibilnost utemeljena. Na začetku dialoga mladi Sokrat predlaga svojo verzijo teorije idej, ki pa jo hitro zavrne modrejši in bolj izkušen Parmenid, ki nato pristane, da bo svoje mlade sogovornike popeljal skozi vrsto raziskav v dialektičnem slogu (v nasprotju s Sokratovim govoričenjem). V vrsti raznovrstnih pristopov k temu »enemu« nas dialog vodi k aporetičnemu stanju, v katerem ne moremo priti do sklepa o obstoju enega, ampak le do strinjanja z idejo, da »če Eno ne biva, nič ne biva«. Znotraj tega konceptualnega pristopa daje Badiou prednost aporetični moči platonistične filozofije pred njenimi doktrinarnimi vidiki. Zato po Badiouju ne doktrina spominjanja ne teorija udeležnosti na idejah ne tvori aktivnega jedra Platonovih uvidov.

Da bi prišel do tega jedra, gre Badiou še malo dlje v svoji interpretaciji dialoga *Parmenid*. Aporetično razvitje se v dialogu pojavi v kontekstu dialektike, ki premišluje o različnih hipotezah o biti ali ne-biti enega. Proti koncu dialoga je možnost ne-biti enega vpotegnjena v možnost nekonsistentne množstvenosti, množstva brez enega. Takšno možnost Platon postavi v »sanje v spanju«⁹, svet nekonsistentne množstvenosti, kjer veliko postane majhno in majhno veliko: na mestu enega bi bilo mnogo, zmedeni »nokturno« brez opore vrednotenja in brez metrične meritve. Za Badiouja je to pomembno, ker ne gre zgolj za hipotezo, postavljeno zato, da bi jo ovrgli, ampak za pozitivni poskus misliti nekaj, kar odpre pot do resničnega koncepta nekonsistentne množstvenosti, ki ga po Badiouju dosežemo šele s transfinitnostjo, ki jo je razvil G. Cantor v poznem 19. stoletju. Na tem mestu terminološko razlikovanje med *plethos* (πλήθος) in *polla* (πολλά) ustvari dve strani množstvenosti, nekonsistentno množstvo-brez-enega in konsistentno množstvo sestavljenih enih.¹⁰ Na ta način so težave Platonovega pojmovanja enega in množstva razrešene v Cantorjevem izumu nove oblike množstvenosti. Badioujeva rehabilitacija Platona v »platonizmu množstva«, kot mu pravi, je zasnovana na pozitivnem Cantorjevem konceptu.¹¹ V tej obliki na novo izumljenega platonizma pojem participacije ali *metaxu* (μεταξύ), ki zadeva vprašanje, kako so eminentno realne in inteligibilne oblike navzoče v manj realnem in manj inteligibilnem svetu pojavov, ni več pro-

⁹ Platon, 164d (*Parmenid*, str. 93).

¹⁰ Alain Badiou, *L'être et l'événement*, str. 45.

¹¹ *Ibid.*, str. 42, *Manifest za filozofijo*, str. 127.

blem. Udeleženosť postane koncept »učinka-enega« prezentácie stvari, enosť pa tako postane produkt operácie »šetja«. ¹² Ne ločuje več čutnega od inteligibilnega sveta, temveč preobrne ta tradicionalni okvir. Na miesto udeleženosť čutnega v »realni« inteligibilni obliki poudari neizčrpnosť prezentácie kot prezentácie, saj je lahko enosť dojeta le kot operácia in ne kot bit prezentácie. Z druhimi besedami: »'Je' [*Le il-y-a*] enega nima biti« ¹³. V tem smislu »platonizem množstva« prestavi žarišče od oblik ali idej k udeleženosť sami. Znotraj njega lahko odtegovalno dejanje rekonštitúcie ontolóške konsistencie zunaj enega rozumemo tako kot odtegovanie enega od množstva v konštituiranju novega temelja ontolóške raziskave kot tudi odtegovanie ontolóškega vprašanja od filozofije k matematičnim domeni (teoriji množíc), ki, kot poskúša pokazati v *Biti in dogodku*, sovpada s tem konceptualnim premikom. V tem momentu odtegovalne ontologije odtegovalno dejanje koncepta nekonsistentnega množstva izvira iz dialektike enega in množstva in prispeva k temu, da filozofija opusti svojo ontolóško nalogo.

Platonizem množstva, osredotočen na koncept nekonsistentnega množstva, pa moramo vendarle razlikovati od Badioujeve uporabe neke druge plati Platóna. Gre za platonizem idej ali oblik, ki bi ga morali brati kot »etiko« ali subjektivno usmeritev. Ta pristop k Platónu najbolj vidimo v dveh »manifestih za filozofijo«, ki ju lahko kljub njunim razlikam beremo kot koherentni nadaljevanji teme platonizma. V prvem gre za veliki protinapad proti izginotju filozofije, ki je izveden kot napad na »veliko sofistiko«, značilno za filozofijo 20. st. Pri Nietzscheju, Heideggerju in Wittgensteinu je usmeritev misli k resnici prekinjena in nadomeščena z jezikovnimi, estetskimi in demokratičnimi praksami, ki dopuščajo le *doxa* (verjetje, mnenje) in relativistični pragmatizem. ¹⁴ V *Second manifeste pour la philosophie* se Badiou vrne k tej temi s terminom »ideacija«, na videz nemogočim, a imperativnim razmerjem med človeško živaljo in večnimi, univerzalnimi resnicami. ¹⁵ To pomeni, da postdogodkovna situácia, »spreobrnitev« individuuma v subjekt resnice dogodka, ne more biti izpeljana, izhajajoč iz vnaprej določenih videzov in materialov danega sveta ali situácie. Dogodek ravno prelomi z normalno organizácijo variáci in elementov, da bi proizvedel možnosť »transbivajočega«, eksistence, ki prelamlja s predvidljivimi variáci in mutáci, da bi

62

¹² Alain Badiou, *L'Être et l'événement*, str. 46.

¹³ *Ibid.*, str. 47.

¹⁴ Alain Badiou, *Manifest za filozofijo*, str. 124.

¹⁵ Alain Badiou, *Second manifeste pour la philosophie*, Librairie Arthème Fayard, Pariz 2009, str. 122.

prišlo do spremembe v sami organizaciji. Postavljen zunaj dobro urejenih in utemeljenih situacij, subjekt resnice trpi za dezorientacijo zaradi izginotja skupne mere in najde pot le v horizontu resnice, ki ga je prva odvrnila od udobja reda in normalnosti. Pogum in disciplina nadaljevati izvorno »spreobrnitev« v vrsti težkih odločitev, neuspehov in naključij sta značilnosti tega, čemur Badiou pravi »resnično življenje« (*vie véritable*), zoperstavljeno individualnemu življenju človeške živali z vnaprej danimi potrebami in željami.¹⁶

Schema življenja, ki ga razsvetli resnica, očitno sledi osrednjim naukom Platonove *Države*. V slavni »prisposodbi o votlini« se ujetnik, osvobojen statičnega reda pritrjenosti na stol, ko se ni mogel premakniti ali odvrniti od sprevoda senc, doživi skrajno dezorientacijo ob izhodu iz votline.¹⁷ Vendar sčasoma in z veliko mero vztrajnosti osvobojeni ujetnik začenja videti in razumevati dejanske ideje stvari v sončni svetlobi. Tej svetlobi Platon pravi ideja Dobrega, ki ni istega reda kot ostala novo najdena realnost, ampak samo sredstvo, preko katerega se stvari razkrijejo v njihovi pravi naravi. Ta ideja, ki jo Badiou interpretira kot idejo »resničnega«, je temeljna točka posredovanja med subjektom in stvarmi. Ključna poanta, ki jo Badiou skoraj nespremenjeno prevzame od te platonistične teme, je, da je edino življenje, ki ga je vredno živeti, življenje pod to lučjo. Še več, zaradi te luči se Platonov osvobojeni ujetnik vrne v votlino, da bi osvobodil ostale. Tematika odtegnitve, ki jo poudarja Badiou, se tu nanaša na nenaraven in nasilen vdor, s katerim se resnice inkorporirajo v življenje. »Kot pravi [Deleuze], smo *prisiljeni* v mišljenje. Mišljenje je kot utež na naših plečih.«¹⁸ Dejstvo je, da mišljenje ni ne prostovoljno dejanje ne naravno gibanje. Odtegovalna moč resnice je v tem smislu nujno nasilje, s katerim se soočimo v vzponu proti svetlobi Ideje.

Razlika med etičnim in prejšnjim pristopom k Platonu je jasna. Nauk, ki ga Badiou izvleče iz *Države*, je nauk vrlin poguma in discipline, usmerjene k resnici. To je etika, ki kot konsekvence sledi obstoju resnice v formuli: »Ne obstaja nič drugega kot telesa in govornice, a vendar obstajajo tudi resnice.«¹⁹ Ta platonizem ponuja splošno formo imperativa – primerno za alegorijo in primer – življenja v

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Platon, 515c. Platon, *Država*, prev. J. Košar, Mihelač, Ljubljana 1995, str. 206–210.

¹⁸ Alain Badiou, *Second manifeste pour la philosophie*, str. 124. Cf. Gilles Deleuze, *Foucault*, Minuit, Pariz 1986.

¹⁹ Alain Badiou, *Logiques des Mondes*, Seuil, Pariz 2006, str. 12.

resnici. Za razliko od tega je Badioujev pristop k Platonu dialoga *Parmenid* konceptualen: vodijo ga hipoteze in analiza. Platon je tu prikazan kot izumitelj koncepta *plethos* (πλήθος), prvotno pojmovanega negativno (zamisljivega samo v stanju sanjanja). Pozitivna oblika tega nekonsistentnega množstva bo po Badiouju morala čakati tisočletja, da bo svojo stabilno podlago dobila pri Cantorju.

Kompatibilnost dveh dimenzij Platonovega dela, iz katerih izhaja Badiou, je očitna. Platonizem množstva, ki meri na zagotovitev filozofskega pristopa k dojetju ontološke resnice (pridobljene iz matematike) gotovo ne nasprotuje etičnemu imperativu proti sofistiki in za usmerjenost k resnici. Primer življenja v resnici iz *Drugega manifesta* je prav primer Cantorja, ki je bil razdvojen med Cantorja matematičnega odkritja (subjekt matematične resnice) in Cantorja religiozne vere (njegov preddogodkovni horizont reda). Badiou v svoji paraboli o Cantorju poudari, da se je ta bal nenamernega posega v božjo domeno, ko je neskončno naredil dostopno. Razpet med postopek resnice in religiozno vero naj bi Cantor rekel: »Vidim, a ne verjamem!«²⁰ V svojih zadnjih letih je Cantor znorel, a nikoli se ni predal, ne glede na to, koliko mu je ta resnica opustošila duševnost – šlo je za resnično življenje.

Kljub tematski koncentraciji dveh vidikov Badioujevega platonizma v figuri Cantorja, ni nobene nujne povezave med Cantorjevo pustolovščino v neskončno množstvo in modelom življenja v resnici. Obstajajo drugi načini kako živeti v resnici, prav tako kot obstajajo drugi načini razvitja koncepta neskončnega množstva, ki ne vključujejo drame norosti. Kolikor že je Cantorjev primer navdihujoč, v dozdevni kompatibilnosti obeh vidikov platonizma ostaja nekaj problematičnega. Kjerkoli Badiou razpravlja o platonizmu, sklicevanje na matematiko ni daleč. Navsezadnje, napis nad vrati Akademije naj bi se glasil: »Naj ne vstopi nihče, ki ni geometer.« To vzdušje je čutiti tudi v Badioujevi izjavi, da je v »matematiki navzoče nekaj skrivnosti mišljenja«, čeprav doda tudi, da »matematika sploh ni najbolj pomembna«²¹. Tu ni prepovedi »naj nihče ...«. Vendar pa je za artikulacijo, ki jo želi med matematiko in filozofijo narediti Badiou, Platon ambivalentna referenca. Njegovo nasprotovanje »pesnikom« je dobro znano.²² Njihov poklic je v preveliki meri vezan na imitacije in drzne govore o stvareh, ki jih ne

²⁰ Alain Badiou, *Second manifeste pour la philosophie*, str. 129.

²¹ Alain Badiou, *The Concept of Model*, Re. Press., Melbourne 2007, str. 102.

²² Platon, 595a (*Država*, str. 293).

poznajo. Manj poudarjeno pa je morda Platonovo mnenje o nezadostnosti matematike. Kljub veliki pomembnosti, ki jo Platon pripiše geometriji in matematiki v modelu izobraževanja, ki ga v VI. knjigi *Države* predstavi z razdeljeno črto, ti prestavljata le vstop v mišljenje. Geometrija in matematika za Platona ostajata zgolj hevristični orodji, daleč od iskanja resničnega razumevanja stvari, takšnih kot so. Za Platona je nezadostnost matematike v njenem nagnjenju do aksiomatskih predpostavk, torej nezadostni filozofske strogosti tudi pri temeljnih prakse in zato prehitremu strinjanju o stvareh, ki bi jih morali globlje analizirati. Platon zato matematike kritizira z besedami: »Te pojme uporabljajo tako, kakor da bi si bili o njih popolnoma na jasnem, in se jim ne zdi potrebno, da bi o tem dajali račun sebi in drugim, ker so pojmi vsem razumljivi.«²³ Zanj matematika in geometrija ostaneta le na ravni vstopa, sicer že onkraj domnevanja (*eikasia*) in verovanja (*pistis*), a se sami po sebi ne moreta povzpeti do področja samih idej. Tako Platon vidi matematiko kot urjenje, primerno za začetnika v mišljenju. Kljub vsej pomembnosti, ki jo pripiše matematiki, poudari filozofijo in dialektiko kot zmožno naloge, ki jo matematika ne zmore, to pa je zavest o matematičnih idejah. Same te ideje je treba razložiti. Aksiomi geometrije in matematike so vedno zgolj provizorični. Z vidika celotne hierarhije izobraževanja v *Državi* je strinjanje, doseženo z lahkoto, vredno manj od resničnih nestrinjanj ali *aporia*. Po Platonu ta hierarhija izobraževanja poteka po neenako razdeljeni premici, ki gre od geometrije in matematike k astronomiji, nato k nauku o harmoniji in nazadnje k dialektiki.²⁴ Nižje preiskave ne vodijo do istih resnic kot višje, vendar pa višje lahko dojamejo resnice, ki jih nižje le domnevajo ali si jih predstavljajo. »Znanosti pa, ki so – kakor geometrija in druge njej sorodne – naravnane v resnični svet, samo sanjajo o njem in ga v budnem stanju ne morejo videti, ker se neomajno držijo podmen.«²⁵ Nad tem je dialektika, ki edina »odstranja podmene [...] ter skuša prodreti do samega začetka, v želji, da ga spozna«²⁶.

Proti temu ortodoksnemu branju Platona bi Badiou gotovo vztrajal, da je njegov platonizem heterodoksen, platonizem množstva. Hierarhija izobraževanja, predstavljena na deljeni premici *Države*, je po Badiouju le metafora za življenje, ki ga vodi in usmerja obstoj resnic, za katere Badiou trdi, da so mnoge in da prihajajo iz različnih polj, umetnosti, znanosti, politike in ljubezni. Ne glede na to, kaj

²³ Platon, 510c–d (*Država*, str. 204).

²⁴ Platon, 530d–532b (*Država*, str. 224–226).

²⁵ Platon, 533b (*Država*, str. 226).

²⁶ Platon, 533c (*Država*, str. 227).

lahko Badiou naredi iz Platona kot predhodnika koncepta nekonsistentnega množstva, in na pomembnost matematike v platonističnem izobraževanju, pa v Platonu ni ničesar, kar bi ustrezalo razlikovanju med filozofijo in pogoji resnice. Da bi dopolnili Badioujevo teorijo pogojev, moramo osvetliti skupno povezavo odtegnitve. V pomenu odtegnitve je ključ za razumevanje dveh domen Badioujevega platonizma: nekonsistentnega množstva – ideje matematične ontologije kot odtegnitve od filozofije – in etičnega življenja izpeljave postopka resnice kot odtegnitve življenja od živalskega obstoja. Ta ključ je v ideji odtegnitve, ki pa se ji ortodoksno branje Platona zoperstavlja. Boljše razumevanje njene moči in teorije pogojev nam tako ne bo ponudil Platon, temveč Aristotel.

Aristotelska odtegnitev?

Znotraj tradicionalnih branj Aristotelov veliki spor s Platonom zadeva obstoj idej. Aristotel naj bi ugovarjal ločitvi in identiteti idej onstran enosti partikularnosti, v katerih so navzoče.²⁷ Ta problematika je Platonu seveda znana, saj večji del dialoga *Parmenid* raziskuje ravno to vprašanje. Čeprav ima to razlikovanje med Platonom in Aristotelom morda določeno ilustrativno vrednost, kot na primer v Rafaelovi »Atenski šoli«, ki upodablja Platona, kako z roko kaže navzgor, in Aristotela z dlanjo, usmerjeno navzdol, pa vendarle ne more biti kaj drugega kot površinski sijaj. Kakršne koli že so globlje razlike, bo naša pozornost ostala usmerjena k primerjavi vloge matematike pri obeh mislecih.

66

V nedavnem intervjuju z Badioujem v *Le monde des livres* je Badiou na vprašanje, katera Aristotelova knjiga ima zanj največji pomen, odgovoril, da je to »brez dvoma knjiga Γ (knjiga IV.) *Metafizike*. [...] Aristotel v tem tekstu trdi predvsem, da obstaja 'znanost o biti kot taki', sam pa sem eden od redkih, ki je ta program vzel dobesedno, saj je zame matematika, ki ponuja ontologijo čistega množstva, dejanski obstoj te znanosti«²⁸. Seveda ima Badiou prav, ko izpostavi to utemeljitveno gesto ontologije kot Aristotelovo posebno razliko. Vendar pa šele sredstva, s katerimi Aristotel argumentira v prid obstoju te znanosti, prikažejo svojskost Aristotelovega pristopa. Že prej, v knjigi B (knjiga III.), Aristotel namreč trdi, da principi, čeprav so univerzalni, dopuščajo določen razpon aplikacij. Nekatere

²⁷ Aristotel, 999b. Aristoteles, *Metafizika*, prev. V. Kalan, Založba ZRC, Ljubljana 1999, str. 63–64.

²⁸ Alain Badiou, »Aristote, par Alain Badiou«, Parti de gauche archive, <http://www.prs12.com/spip.php?article5377>. (Pregledano 1. 5. 2009.)

vrste razlik so indiferentne do določenih principov, za druge pa relevantne. Aristotel pravi: »po kakšnem obratu bi bilo mogoče, da bi počelo gibanja ali narava dobrega pripadalo negibnim bitjem [...] Potemtakem pač ne bi moglo biti sprejemljivo, da to počelo biva v negibnih bitjih [...] Zaradi tega pa se tudi na področju matematike ničesar ne dokazuje skozi ta vzrok, niti tam ne obstaja noben dokaz na osnovi tega«²⁹. Znanost je le znanost o tistih razlikah, ki so zanjo relevantne. Ni ene, ampak je več znanosti.³⁰ V tem smislu, kot razloži na začetku knjige Γ, medicinske znanosti odgovarjajo na probleme zdravja, slovnica preučuje jezik (»artikulirane zvoke«), matematiki študirajo »lihost in sodost, soizmerljivost in enakost, presežek in manjkanje« in tako naprej.³¹ Aristotel tu uporabi neposredno analogijo. Glede na to, da se s temi domenami ukvarjajo različne znanosti, »so tako tudi tu določene posebne lastnosti bivajočega, kolikor je bivajoče, in so te lastnosti tiste, glede katerih mora prijatelj modrosti raziskati resnico«³². Iz tega Aristotel izpelje prvi vstop v znanost o biti kot taki: z dojetjem tega, kar je najbolj generično v različnih domenah razlik: enostjo in pluralnostjo. To ne pomeni, trdi Aristotel, zdrsa ontologije v matematiko. Na tem mestu pri Aristotelu odmeva Platonova pritožba: »Zaradi tega ne pripada geometru pozorno spregledati, kaj je nasprotje ali popolno ali eno ali bivajoče ali taisto ali drugačno, razen po predpostavki.«³³ Zaradi tega je ontologija ali matematika ločena od ostalih znanosti, hkrati pa je glede nanje superiorna.

Res je, da se Aristotel in Platon strinjata glede filozofske superiornosti nad matematiko in razlogov za njeno nezadostnost, toda na koncu *Metafizike* Aristotel pokaže, zakaj razlikovanje matematike kot ločene raziskave naredi tako metafiziko kot matematiko bolj koherentno. Poglavitna točka Aristotelove kritike Platonove teorije števil je, da so bila števila preveč povezana s sfero idej ali oblik. Morda je res najbolj verjetno, da glavni Aristotelov nasprotnik pri raziskavi o naravi matematike ni Platon sam, ampak nekateri njegovih naslednikov v platonistični akademiji, toda doktrina idej-števil, ki jo kritizira, gotovo sodi v enega od

²⁹ Aristotel, 996a 23–31 (*Metafizika*, str. 54).

³⁰ Aristotel, 996b 25 (*Metafizika*, str. 55). V *Konceptu modela* Badiou omenja pluralnost znanosti preko citiranja Althusserja, ko reče: »Pokazali so, da je govoriti o 'Znanosti' [*la science*] ideološki simptom – kakor je v resnici tudi z govorom o ideologiji v ednini.« (Alain Badiou, *The Concept of Model*, str. 7.)

³¹ Aristotel, 1004b 10 (*Metafizika*, str. 79).

³² Aristotel, 1004b 15–20 (*Metafizika*, str. 79).

³³ Aristotel, 1005a 12–13 (*Metafizika*, str. 81).

razdelkov splošne sheme Platonove teorije idej. V zvezi s tem Aristotel ugovarja, da števila ne morejo biti ideje ali oblike, ker število-na-sebi ne obstaja. Če bi bila števila oblike, potem individualna števila ne bi imela takšnih povezovalnih razmerij, kot so zaporednost, liho in sodo, ipd.³⁴ Število 3 pride za številom 2, ki pride za številom 1, toda če bi bila ta števila ideje, ideje monade, diade in triade ne bi imele istih razmerij, kot jih imajo 1, 2, 3.³⁵ Razmerje med idejo in udeleženo v platonizmu v sferi matematike nima nobenega smisla, ker je pri številih pomembna vloga, ki jo igrajo v zaporedni sekvenci in ne njihova individualno ločena identiteta. Aristotel trdi: »Nadalje pa kako bodo mogle biti poleg trojnosti po sebi in dvojnosti po sebi druge trojke in dvojke? In po katerem obratu so sestavljene iz prejšnjih in sledečih enic? Vsi ti nauki so namreč nesmiselni in izmišljeni, saj je nemogoče, da bi obstajala prva dvojnost, nato pa trojnost po sebi.«³⁶ Aristotelov pozitiven odgovor na naravo matematičnih objektov temu nasproti zadeva delitev in deljivost.³⁷ Namesto v fikcijah idej, Aristotel utemelji matematiko v »enem« ali »tem«, in s tem poveže naravo kvantitete z znanostjo matematike in geometrije. »Kolikostno se imenuje tisto, kar je deljivo v notranje dele, izmed katerih se vsakeri ali vsak izkazuje za nekaj enega in neko določeno bitje. Potemtakem je določena kolikšnost množica, kadar je števna, medtem ko je kolikšnost velikost, kadar je merljiva. Mnoštvo pa se imenuje tisto, kar je po možnosti deljivo v dele, ki niso zvezni, velikost pa tisto, kar je deljivo v neprekinjene dele [...] Izmed teh kolikosti pa je omejena množina število, omejena dolžina je črta, omejena širina je ploskev, globina pa je telo.«³⁸ Aristotel organizira kot polje študij kvantitete, ki mu ustrezata matematika (ali aritmetika) in geometrija. Proti teoriji števil, danih skozi ideje, Aristotel predstavi precej bolj koherentno idejo o matematiki, znanosti, ki se začne z vednostjo o polju deljivosti. V tem smislu je »kolikšnost« izhodišče za raziskovanje enosti in pluralnosti, ne kot biti ali substance, ampak kot kvantitete.

68 Ta argument proti zgodnjeplatonistični teoriji števil odpre tako polje za matematično znanost kot tudi ločeno polje za metafiziko. Kot takšni bosta konstrukciji matematičnega polja in znanosti, ki mu to polje ustreza, oblikovani tako, da ne bosta mogli biti povzeti v splošno razlikovanje med pojavi in idejami. Matematika pri Aristotelu tvori ločeno znanost. Ravno tej ločitvi Aristotel pravi »od-

³⁴ Aristotel, 1081a (*Metafizika*, str. 343–345).

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Aristotel, 1081b 27–30 (*Metafizika*, str. 346).

³⁷ Aristotel, 1002a 19–20 (*Metafizika*, str. 70).

³⁸ Aristotel, 1020a 7–13 (*Metafizika*, str. 127–128).

tegnitev« (*aphairesis/ἀφαίρεσις*).³⁹ Ta odtegovalna gesta – včasih prevedena kot »abstrakcija« – mu omogoča razlikovati matematiko kot znanost, izhajajočo iz pojma zaporedja razlik. Odtegotvanje bo seveda ostalo vezano na katero koli bivajoče, ki je odtegnjeno. Kot razloži Aristotel: »o biti namreč govorimo na mnogo načinov. Prav kakor se namreč tudi splošni izreki v matematiki ne nanašajo na stvari, ki bivajo samostojno v ločenosti poleg in nad velikostmi in števili, temveč obravnavajo velikosti in števila ločeno od stvari, ki so velike ali deljive, tako mora biti tudi mogoče, da se tako izreki kakor tudi dokazi nanašajo na čutnozaznavne velikosti, toda ne, kolikor so čutnozaznavne, temveč kolikor imajo določene lastnosti.«⁴⁰ Odtegnitev matematičnega od čutnega (skozi lečo delitve) omogoči Aristotelu splošno shemo, po kateri bo lahko predstavil metafiziko in matematiko kot znanosti z določenima domenama, razlikovanima preko »qua« (ή). Tako dojetje biti »qua« biti pri Aristotelu se opira na vzpostavitev obeh znanosti: znanosti o biti in znanosti matematike. Ko so točke, črte in števila odtegnjene stvarem, ki se jim te lastnosti lahko pripišejo, lahko te točke, črte in števila vzpostavijo domeno matematične raziskave. Ta »qua« je rezultat odtegnitve, ki omogoči Aristotelu razlikovati in vzpostaviti razliko med znanostmi in njihovim skupnim odnosom do čutnega sveta.

V luči tega kratkega prikaza Aristotela, lahko opazimo še en vidik Badioujevega platonizma, o katerem še nismo razpravljali. Nasprotje med Aristotelom in Platonom namreč vzame kot razmejitveno črto razlikovanja med njegovo vizijo filozofije in vizijo njegovih sodobnikov. Če pustimo ob strani Badioujevo kritiko »postmoderne sofistike«, svoje stališče do prakse (post)analitičnih filozofov po-

³⁹ Prevod *aphaeresis* kot »odtegnitev« med drugimi tematizira John J. Cleary, ki trdi, da bi pravi prevod *aphaeresis* moral biti »odtegnitev« in ne »abstrakcija«, saj ponuja koherentnejši odnos med Aristotelovim delom in dialektičnimi praksami platonistične akademije. (Cf. John J. Cleary, »On the terminology of 'abstraction' in Aristotle«, *Phronesis* 30 (1985), str. 13–45.) Izhajajoč iz Clearyjevega dela Edward Halper pokaže, da je Aristotelov pogled na matematiko pogosto narobe razumljen, saj interpreti *aphaeresis* preveč povezujejo z modernimi pogledi na abstrakcijo. Halper pojasni razliko med moderno abstrakcijo in Aristotelovo odtegnitvijo takole: »Aristotelova abstrakcija [odtegnitev] ni rezultat zbiranja individuov in iskanja skupnih lastnosti. Prej gre za proces neupoštevanja določenih karakteristik: res bi bil grški termin, ponavadi preveden kot 'abstrakcija', vsaj tako dobro, če ne bolje, preveden kot 'odtegnitev'.« Halper tako vztraja, da terminologija »odtegnitve« pomeni veliko razliko v popravni interpretacije Aristotelovega stališča, posebej o matematični objektivnosti. Edward Halper, *Form and Reason*, SUNY Press, Albany NY 1993, str. 136.

⁴⁰ Aristotel, 1077b 17–24 (*Metafizika*, str. 332–333). Prevod prilagojen angleškemu in avtorjevi poanti (*op. prev.*).

gosto tematizira skozi prednost jezika ali logike, kar povezuje z Aristotelom ali aristotelskim pristopom. V razlagi svojega nasprotovanja Aristotelu trdi, da je ta logiška usmeritev danes naperjena proti vsakršni možnosti matematike kot mišljenja. O matematiki, odrezani od ontologije, Badiou pravi, da zato, »ker je predpostavljena čisto idealna dimenzija matematičnih entitet, ne gre več za spraševanje po njihovi resnici. Gre za problem empirične, jezikovne, racionalne *provenience* matematičnih idealnosti. [...] Za aristotelovca ali leibnizovca mora biti matematika algoritmčna (na svojem algebralnem pobočju) in konstruktivna (na svojem geometričnem pobočju)«⁴¹. Pomembna konsekvence Aristotelovega odtegovalnega pristopa k matematiki je učinek funkcionalizacije in idealizacije, ki pelje do odstranitve resnice iz matematičnega. Nato Aristotel normo resnice v matematiki zamenja z idejo, po kateri »je 'lepo glavni objekt matematičnih dokazov'«⁴². Po Badiouju Aristotelovo opiranje na čutni izvor matematike to podredi estetskemu cilju, ki mu vladajo logična orodja.

Toda Badiou Aristotela vseeno ne obravnava vedno v opozicijski vlogi. Ko zapusti matematiko, a ostane v sorodnem polju, polju fizike (Aristotelove filozofije narave), se Badiou oprime Aristotela, da bi razvil dialektični pogled na naravo v šesti meditaciji *Biti in dogodka*. Izhajajoč iz Aristotelovih argumentov proti atomizmu, Badiou raziskuje konsekvence zavrnitve praznine. Kot je povzeto v *Biti in dogodku*, so argumenti proti praznini treh vrst: praznina je indiferentna, neskončna in vodi v težave nemerljivega. Prvič, praznina je indiferentna, ker ne more podpirati mesta ali vloge kakršne koli razlike. Drugič, praznina je neskončna v grškem pomenu besede: ne-končna, nedoločena in neomejena. Praznina se torej ne uklanja mejam in bi bila tako ekscesivna in brez lokalnih določitev. In končno, praznina bi bila nemerljiva, ker ne bi bilo ničesar, s čimer bi lahko postavili in umestili praznino in atome, ki naj bi se gibali okoli nje; ni nobenih pororcev. Te negativne določitve, čeprav Aristotel zavrača praznino, prav tako kot v razpravi o Platonovem neskončnem mnoštvu, ponujajo filozofsko hevrstiko za vzpostavitev praznine v njeni osrednjosti v *Biti in dogodku*. In res, indiferentno, neskončno in nemerljivo (ali premeščeno) postanejo ključni koncepti Badioujeve matematične ontologije. Prav zaradi preobrata Aristotelove podlage znanosti o naravi (holizem prezentiranega) te negativne določitve praznine dopuščajo rekonstitucijo sheme razmerja med prezentiranim in neprezentiranim.

70

⁴¹ Alain Badiou, *Court traité d'ontologie transitoire*, Seuil, Pariz 1998, str. 114.

⁴² *Ibid.*, str. 42.

Kolikor je za Badiouja žarišče ontologije v neprezentiranem vsake prezentacije, je nauk, ki ga lahko potegnemo iz Aristotelovega pristopa k praznini, prav oris samih meja tega, kar lahko prispeva estetski in čutni pristop. Badiou se glede teh meja strinja z Aristotelom. Če je Platon nekonsistentno mnoštvo lahko videl le v sanjskem stanju, pa je Aristotel lahko videl obstoj praznine le iz vidika čutne narave.

Problem Badioujevega domnevnega antiaristotelizma nikakor ni razrešen preprosto z izpostavitvijo omejitev Aristotelove usmeritve k čutni prezentaciji. Res je, da se zdi tu Aristotelova usmeritev, njene konsekvence v odločno finitističnem pogledu na naravo⁴³, konstruktivna ali algoritmična metoda v matematiki, povsem nasprotna Badioujevim pogledom na te stvari. Toda če vzamemo resno Aristotelovo razlikovanje znanosti preko odtegnitve, najdemo pri Badiouju filozofsko metodologijo, ki veliko dolguje Aristotelu. Ključna razlika je seveda v razjasnitvi, od česa odtegujemo. Badioujeva zavrnitev usmeritve k čutni prezentaciji je seveda temeljni in tehten korak v razmejitvi od Aristotela. S tem v zvezi moramo omeniti tudi Platonovo sklicevanje na čutno v njegovi obravnavi možne vednosti. V dveh modelih razlage razmerja med vednostjo in idejami, spominjanjem in udeleženo, je veliko sklicevanja na čutno. Sokratov dokaz spominjanja iz dialoga *Menon*, ki nam pokaže, da ima neizobražen suženjski deček vsekakor zmožnost »videti« geometrične resnice, zahteva figuralno geometrično demonstracijo. Da bi izzvale takšno spominjanje, so morale biti figure izrisane. To je v skladu z *Državo*, kjer je matematika le uvodni korak v mišljenje, in je v veliki meri povezana z domnevanjem. Nadalje, v dialogu *Parmenid* mora stroga kritika teorije idej in udeležnosti podpirati dejstvo, da je ta dinamika izpeljana iz čutne narave. Sokrat v pogovoru s Parmenidom trdi, da »te ideje bivajo v naravi kot vzorci, druge stvari pa so jim podobne in so njihovi posnetki. Udeležba drugih stvari na idejah ni nič drugega kot to, da so te po njih posnete«⁴⁴. To hipotezo Parmenid nato ovrže, toda nujno ostaja, da je takšna razlaga razmerja med oblikami in čutno naravo (podobnost) podana. Sicer te tematike sploh ne bi bilo treba načeti. Ne glede na to, kako sta, če sta, oba misleca razrešila ta problem, tako Platon kot Aristotel zahtevata, da vednost prelomi z upoštevanjem čutnih danosti takšnih, kot so, toda ne pretrgata razmerja s samo čutno naravo.

⁴³ Aristotel, 207b 10–15. Aristotel, *Fizika*, prev. V. Kalan, Slovenska matica, Ljubljana 2004, str. 181.

⁴⁴ Platon, 132d (*Parmenid*, str. 21).

Tako je Badioujevo vztrajanje pri razliki med Platonovo in Aristotelovo usmeritvijo tehtno, a zato ni teoretično nič bolj platonist, kot je aristotelovec. Onstran tega nasprotja je tisto, s čimer se Aristotel pozorno ukvarja, način, na katerega vednost prelomi s čutnimi danostmi tako, da lahko razločimo različne znanosti. Tako Aristotel misli znanost matematike po analogiji z znanostjo o biti zaradi konceptualne narave teh prizadevanj, njuna razlika pa je izpeljana iz narave odtegnjene stvari. Zato za Aristotela ontologija ni znanost stvari *qua* črt, točk in števil, kakor tudi matematika ni znanost biti *qua* biti. Toda čeprav se Aristotel ne bi strinjal z Badioujevo idejo: »ontologija = matematika« (in očitno se z njo ne bi strinjal niti Platon), pa prav odtegovalna konstitucija razlike med znanostmi vzpostavlja osnovo za takšen enačaj. Če je jasno, od »česa« odtegujemo, aristoteljanski teoretski maneuver nikakor ne ovira projekta matematične ontologije. Tako kot odtegnitev »Enega« Badiouju omogoči zatrditi »platonizem množstva«, odtegnitev od čutne narave poda osnovo za »aristotelizem odtegnitve«.

Tematika »aristotelizma odtegnitve« je najbolj opazna v temeljnih Badioujevih potezah pri vzpostavitvi matematične ontologije. Če pustimo podrobnosti ob strani, razmak med ločitvijo »enega« od konsistence in produkcijo štetja-za-eno, ki se ne opira ne na totalnost ne na enost, vodi do naloge mišljenja neprezentiranega v prezentaciji. V obratu k praznini kot središču te ontologije, ontologija postane dobesedno »teorija praznine«, saj razvije strukturo, ki nam jo nudi praznina in osnovna operacija »pripadnosti«. ⁴⁵ Ontologija tako izhaja iz neprezentiranega v prezentaciji, kjer figura praznine sama producira štetje ali strukturirana množstva. Pozitivna ekvivalenca teorije množic in ontologije je torej utemeljena na figuri praznine kot množstva in zmožnosti množic, da demonstrirajo konsistenco množtev brez naslonitve na transcendentno »Eno«. S tem teorija množic odgovarja na izziv, ki ima dolgo filozofsko zgodovino in ki ga Badiou najde že pri Platonu in Aristotelu. Ta izziv je gotovo obstajal pred teorijo množic. Koherentno razumevanje identitete med matematiko in ontologijo torej prinaša zgodovinski prelom in rekonstrukcijo; s tem pa tudi rekonstrukcijo preloma med filozofijo in ontologijo z vpeljavo postcantorjevske matematike v prej obstoječo dialektiko enega in množstva. Zgodovina teorije množic s Cantorjem kot njeno utemeljitveno figuro kot takšna zaznamuje zgodovinski premik z ločitvijo ontologije od filozofije in njeno premestitev na področje matematike. Če je temu tako, je odtegnitev dialektike biti kot takšne, ki se vrti okoli konstitucije konsistentne

⁴⁵ Badiou trdi, da je ontologija »lahko edino teorija praznine«. *L'être et l'événement*, str. 70.

mnoštvenosti iz nekonsistentnega množstva, odtegnitev ontologije iz polja filozofske refleksije v polje matematike teorije množic. V Badioujevem sistematičnem delu ni boljšega primera metode odtegnitve. Aristotelov pomen odtegnitve nam omogoči, da lahko vidimo ontologijo kot utemeljeno na odtegnitvi, ki privzame polje razlik, ki zadeva neprezentirano in lokalizira svoje raziskave na figuri praznine. Z drugimi besedami, izjava o identiteti med teorijo množic (in splošno matematike) in ontologijo mora najprej priznati prej obstoječo ontološko dialektiko. Mišljenje te identitete je resnično dejanje odtegnitve, saj se oprime določenih nasprotij ali razlik in izključi druge. Šele po odtegovalni odstranitvi drugih dinamik obstoja si lahko Badioujeva ontologija prilasti moč praznine, neprezentirano prezentacije.

V Badioujevi matematični ontologiji dejanje odtegnitve ni več utemeljeno na problemih točke, črte in števila, tega, kar je v čutni prezentaciji deljivo, a odtegnitev kljub temu ostaja aristotelovska. Diskurz »biti *qua* biti« mora po Badiouju prelomiti z dvosmiselnostjo obstoja pri Aristotelu in se podati v omejeno in posebno znanost, lokalizirano v teoriji množic kot teoriji praznine. Platonizem ne bi imel veliko povedati o tej potezi odtujitve filozofije od ontoloških vprašanj, ki izvirajo iz nje. Po drugi strani je odtegnitvena poteza privzetja določene domene razlik kot znanosti »qua« neprezentabilno povsem umestljiva znotraj Aristotelovega pojma odtegnitve, čeprav sam Aristotel ne bi izvršil »odtegnitve«, sledeč istim razmejitvam.

V zunanjih implikacijah te odtegnitvene metode lahko očitno zaznamo osnove teorije pogojev. Zgodovinsko rečeno je bila aristotelovska dediščina tista, ki je omogočila osnovna razlikovanja med polji mišljenja na poetiko, logiko, matematiko, fiziko, politiko, etiko in metafiziko. Platonu bi se takšne delitve zdele za filozofa površinske, čeprav določenim »obrtem« priznava njihovo lastno domeno vednosti (čevljarstvo, ladjedelstvo, zidarstvo, ipd.).⁴⁶ Čeprav Badioujevo podarjanje ločitve med filozofijo, ki ne proizvaja nobene resnice, in štirimi pogoji (umetnost, politika, znanost, ljubezen), katerih goli obstoj je odvisen od aktivnega zasledovanja različnih dimenzij resnice, samo po sebi ni aristotelovsko, pa ni koherentno brez odtegnitvene poteze razlikovanja in izločitve dialektike, lokalizirane in ustaljene v teh poljih. Res je, da Badiou od Platona prevzema konceptualno oporo za teorijo nekonsistentnega množstva na področju ontologije, kot

⁴⁶ Platon med večino in obrtjo v dialogu *Gorgias* prav na podlagi razlikovanja med vednostjo in iluzijo (cf. Platon 464c).

tudi etično stališče življenja, usmerjenega k resnici, vendar pa ne bi smeli prezreti niti koherentne aristotelovske metode odtegnitve, ki prežema njegovo delo.

Odtegnitev in materializem

Filološka povezava aristotelovske odtegnitve z nekaterimi Badioujevimi drznimi filozofskimi potezami ostaja skromen cilj tega članka, vendar hkrati obstaja upanje, da bo pripomogel k odprtju polja raziskav, povezanih z metodo odtegnitve, ki jo je na različne načine uporabil Badiou. Poudarek na Badioujevi zvestobi platonizmu je pogosto zasenčil to domeno. V zgodnjem članku anglosaksonske recepcije Badiouja je Ray Brassier postavil pomembno vprašanje o naravi odtegnitve. V enem svojih člankov Brassier na problem neposredno opozori v prvem odstavku: »Badioujevo misel usmerjata dve navidez nezdružljivi zvestobi. Na eni strani zvestoba parmenidovskemu aksiomu: 'Isto je misliti in biti.' Na drugi strani pa zvestoba materializmu.«⁴⁷ Na prvi pogled težko rešljivo vprašanje napaja obtožbe idealizma v Badioujevem delu. Toda vsak, ki si vzame čas prebiti se skozi ti zvestobi, ugotovi to, kar je ugotovil Brassier: »Odgovor je varljivo enostaven. Določitev biti kot praznine s pomočjo aksiomatične teorije množic očisti materializem metodološkega idealizma, v katerem je materija vpisana v koncept. S privzetjem odtegnitvene ontologije materializem potrebuje le eno ime za bit: ime praznine ali prazne množice, \emptyset .«⁴⁸ Če sledimo Brassierovi razlagi Badiouja, potem moramo naravo odtegnitve, ki preči vse štiri pogoje, razumeti tudi kot »kvazipogoj, ki je diagonalen glede na štiri režime resnice«⁴⁹. Moč odtegnitvenega dejanja je zgodovinsko izzval kapitalizem, ki je pogoj »razvezi«, zaradi česar ontologija, utemeljena na praznini, »ni le možna, temveč nujna«⁵⁰. Področje, ki ga Brassier nato raziskuje, je sicer preširoko glede na domet pričujoče raziskave, toda osredotočenje na figuro odtegnitve v Badioujevem delu je pomenljiva redkost. Naj se strinjamo ali ne z utemeljitvijo imperativa odtegnitve v kapitalizmu, ni dvoma o tem, da ta figura povezuje Badioujevo ontologijo, ki se zdi oddaljena od neposrednih vprašanj materializma, z zavrnitvijo mišljenja »materije« kot koncepta. Ironičen, toda resen idealizem »materije« razsaja po sodobni filozofiji. Ba-

⁴⁷ Ray Brassier, »Nihil Unbound: Remarks on Subtractive Ontology and Thinking Capitalism« v: *Think Again: Alain Badiou and the Future of Philosophy*, ur. Peter Hallward, Continuum, London in New York 2004, str. 50.

⁴⁸ *Ibid.*, str. 51.

⁴⁹ *Ibid.*, str. 52.

⁵⁰ *Ibid.*

diau tako s pozivom k odtegnitvi nadomesti dogmo materije z aktivno in kritično metodo. Če Badioujev »platonizem množstva« tematizira njegovo reorganizacijo ontologije in njegova »platonična ideacija« tematizira etiko resnice in militantne discipline, potem bi moral »aristotelizem odtegnitve« označevati njegov prispevek k materializmu danes.

Badiou iz pomembnosti matematike pri Platonu izpelje veliko, a šele z raziskavo Aristotela se približamo pravemu pomenu, ki ga ima metoda odtegnitve v Badioujevem delu. Figura odtegnitve pri Aristotelu je intimno povezana z razlago tega, kako se matematika vzpostavi kot ločena znanost. Sicer se Badiou z Aristotelom ne bi strinjal glede tega, od česar se matematika odtegne, toda dejanje samo pri obeh mislecih vendarle ostane skladno. Dve dimenziji Badioujevega platonizma sta postali pomembni področji raziskovanja: enačenje matematike in ontologije upoštevač Zermelo-Fraenklovo teorijo množic, je odprlo možnosti novih poti v ontoloških raziskavah; ponovni vznik vprašanja resnice v politiki je dal nov zagon raziskavam ne le zgodovine komunizma (ob Leninu, Mau in drugih), ampak je vodil do virtualnega stališča samostojnega razvitja »komunistične hipoteze«. Ob tem poudarku na Platonu je imel pojem odtegnitve za recepcijo Badiouja manjši pomen. Toda vprašanje materializma prihodnosti v času, ko se to vprašanje samo pojavlja znotraj idealističnih projektov, nas zavezuje, da se lotimo vprašanja odtegnitve. Pri tem je Aristotelov zgodnji pojem odtegnitve naravnost bistven. Kot pravi že sam Badiou, Aristotel sam »nedvomno ni aristotelovec«⁵¹. Prvi korak k odtegnitvenemu materializmu zahteva odtegnitev Aristotela od njegove usmeritve k naravi, kar ni nič bolj nasilno kot odtegnitev Platona od njegove usmeritve k Enemu. Oboje je imperativno z vidika nujnega nasilja misli.

Prevedel Rok Benčin

⁵¹ Alain Badiou, *Court traité d'ontologie transitoire*, str. 111.